

BÖLÜM-3

EĞİTİM HAKKINDA TEMEL KAVRAMLAR

Eğitimin ne olduğu sorusuna verilmiş çok çeşitli yanıtlar var. Çünkü eğitim kelimesine, farklı bağlamlarda farklı anlamlar yüklemek mümkündür.

Örneğin, “**Eğitim uygulamalı bir bilimdir.**” cümlesindeki eğitim; bir disiplinin, bir çalışma alanının adıdır. “**Servis şoförlerinin eğitimlerini emniyet müdürlüğü planlamalıdır.**” dediğimizde, eğitimle, bir (sosyal) hizmet alanını kastedilmektedir. Birisine, “**Bu eğitim seviyesiyle asla iş bulamazsın.**” dediğimizde eğitim, bu sürecin kişideki ürünü anlamına gelir. “**Üniversite eğitimimi tamamlayamadan ayrıldım.**” cümlesindeki eğitimin anlamı, öğrenim sürecinin bir kademesidir. “**Eğitim enstitülerinin yerine eğitim fakülteleri geldi.**” dediğimizde akla gelen öğretim yapan kurumlardır.

Günlük hayattaki konuşmalardan uzaklaşp eğitim nedir, sorusuna ilgili kaynakları karıştıarak **daha teknik bir yanıt** aradığımızda şunları görürüz:

“Bireyin yetiştirilmesi”, “Bilgiyi kullanma sanatının öğrenilmesi”, “Kültürün özümsemişi”, “Değerli olan nitelikleri geliştiren süreç”, “İnsanları belli amaçlara göre yetiştir-

me”, “Yarışmacı birey yetiştirmekten çok, kişilik bütünlüğü olan işbirlikçi insan yetiştirme süreci”, “Bireyin yaşadığı toplumda uygulama değeri olan beceri, yönelim ve diğer davranış biçimlerini edindiği süreçler” gibi bir dizi yanıtla karşılaşırız.

İngilizceye “education” olarak geçen sözcüğün kökeninden yola çıkacak olursak, Latince “**educare**” sözcüğü; yetiştirmek, büyütmek, bakmak, yönlendirmek, rehberlik etmek gibi anlamlara gelir¹¹. Ama, ülkemizdeki eğitimcilerin çoğu, eğitimin ne olduğunu alanın duayen hocalarının kitaplarında geçen klasik bir tanım¹² ile öğrendikleri için, öğretmen yetiştirme programlarında eğitim **“kişinin davranışlarında, kendi yaşantıları yoluyla, kasıtlı olarak, istenen yönde, nispeten kalıcı, değişiklik meydana getirme süreci”** olarak öğretilir.

İşin eğitimi alırken yukarıdaki tanıma benimseyen eğitimciler, ilerleyen yıllarda eğitimden kısaca **“davranış değişikliği”** olarak söz ederler.

Aslında eğitimcilerin çoğunun göz ardı ettikleri, eğitimin bu kısa tanımından **çok daha şık** bir kısa tanım vardır. O da, **“Eğitim, davranışın kendisine değil, mümkünse davranışın altındaki değere müdahale edebilmektir.”**

11 Bu noktada, ilgili kavramın dilimizdeki karşılığı olan “eğitim” sözcüğünün kökeni üzerinde “dil ve kültür bağlamında” düşünerek, (TED) Türk Eğitim Derneği Genel Müdürü değerli eğitimci Sevinç Atabay’ın bir saptamasını hatırlamakta yarar var; **“Türkçede EĞİTİM kelimesi, EĞMEK, BÜKMEKTEN gelir.”** Bu aslında basit bir kelime tercihinin ötesinde, eğitimde bir yaklaşıma da içinde barındırır. Bir yaklaşıma göre eğitim, özellikleri baştan belirlenmiş tek tip bireyler yetiştirmek için yapılır ve bu süreçte eğitilenler eğilip bükülerek öngörülmuş tek tip bireylere dönüştürülür. Bir başka yaklaşıma göre de, eğitim, bireylerin doğuştan getirdikleri yetenek ve potansiyeli işleyerek açığa çıkarma ve onları toplumun hizmetine ve yararına sunulacak hale getirme sürecidir. Bu ikinci durumda bireylerin eğilip bükülmeleri değil, rehberlik edilerek, sahip oldukları yeteneğin ve potansiyelin işlenerek güçlendirilmesi söz konusudur.

12 Tanım Prof. Dr. Selahattin Ertürk (1923-1988)’e aittir. Birinci baskısı 1972’de yapılan “Eğitimde Program Geliştirme” kitabında da geçer. Kitapta geçen özgün hali şöyledir: *“Eğitim bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme sürecidir.”*

Buradaki değer kavramı, son yıllarda “değerler eğitimi” adı altında okul öncesi kademedede dahi verilen din eğitimi ile karıştırılmamalıdır. Burada değer kavramı ile kastedilen, “bir toplumun üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen *dürüstlük, onur, adalet, sorumluluk, işbirliği, bilgi, düzen, açıklık, bağımsızlık* gibi ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır.” Yine burada “ahlaki ilke” içinde geçen “ahlak” kavramı da okullarda bir ders adı olarak din kültürü ile yan yana kullanıldığı için din ile ilgili bir kavrammış gibi düşünülmemelidir. Çünkü eğitsel işlevleri açısından, ikisinin arasında kalın bir çizgi vardır ve hatta birbirleriyle çeliştiği bile söylenebilir. Şöyle ki; **din, emredilen ne olursa olsun o emredileni; ahlak ise emredilen ne olursa olsun doğru olanı yapmayı gerektirir**¹³.

Eğitimin o alternatif kısa tanımındaki “değere dokunma” ile klasik tanımındaki “davranışı değiştirme” arasındaki fark şöyle bir örnekle açıklanabilir: Derse geç kalan öğrencilerinin bu istenmeyen davranışını değiştirmek isteyen bir eğitici düşünelim. Kural koyarak, derse geç kalanları derse almama şeklinde yaptırım uygulayarak geç kalanların davranışına müdahale edebilir. Diğer yandan, zamana uymanın “çağdaş insan davranışı”, hatta “önemli bir sorumluluk” olduğu konusunda öğrencilerini ikna ederek bunun bireyin değerler sisteminde yer almasını sağlayabilir. İkincisini yapabildiğinde, bu davranış artık her koşulda ve isteyerek sergilenen bir davranış olacaktır.

13 “Dinin emirlerinin zaten ahlaki gerektirdiği”, “din olmadan ahlakın olmayacağı” veya “evrensel ahlak ile çatışan din kurallarının olduğu” gibi tartışmalar, genel olarak bilimin, özelde de eğitim bilimlerinin konusu değildir. Din bir inanç konusudur ve dini inançlar sorgulanmaz. **Sorgulanmaya başladığı anda da dini inanç olmaktan çıkar.** Bilim ile inancın farklı kulvarlarda yer alan kavramlar olarak ele alınması, insanlığın yararına değildir. Eğer bu böyle olmasaydı, Yunanlı Ptolemaios’un öne sürdüğü, kilise tarafından da benimsenen merkezinde dünyanın olduğu ve çevresinde diğer gökcisimlerini taşıyan iç içe sekiz küreden oluşmuş bir güneş sistemi modeline, Hıristiyanlar da dahil, hala inanıyor olmamız gerektirdi.

Geleneksel eğitimin tanımındaki kavramlar

Ülkemizdeki eğitimciler, çoğu kez okulda öğrendikleri **klasik eğitim tanımını** olduğu gibi benimserler ve doğal olarak da sınıflarındaki eğitsel etkinlikleri buna göre sürdürürler. Ama sınıflarımızdaki eğitim ile gerçek yaşam arasında sıkı bağlar olmadığı da hep bir eleştiri konusu olur. Klasik eğitimin tanımında geçen bazı kavramlar üzerinde ayrıntılı olarak düşünmek, sınıflardaki eğitim ile dışarıdaki hayat arasında bağlar kurulmasına katkı getirebilir.

Davranış

Bu tanımda geçen en önemli kavram, eğitim aracılığı ile değiştirilmesi amaçlanan **“davranış”** kavramıdır. Ne yazık ki uzun yıllar boyunca öğretmenlerimizi eğitenler, davranışı, 1. Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan **“davranışçılık akımının”** etkisindeki tanımıyla öğrendiler. Bu tanıma göre davranış, **“organizmanın, etkiye karşı verdiği gözlemlenebilir, ölçülebilir tepkileriydi.”** Yani, yağmurlu bir günde, sabah evden çıkarken yağmurluk giymek yağmura karşı bir tepkiydi ama birden fazla yağmurluğunuz varsa, hangi renk yağmurluğu tercih ettiğiniz, bu tanım aracılığı ile tam olarak açıklanamıyordu. Çünkü kırmızı yağmurluk da, mavi yağmurluk da kişiyi yağmurdan koruduğuna göre, renk tercihinin nedeni yağmur uyarısına karşı bir tepkinin ötesinde bir anlam taşıyordu. Dahası, davranışın bu tanımı, sınıfta öğretmen dersini işlerken, öğretmene gülümseyerek bakan, başını arada bir sallayarak öğretmene **“Seni can kulağıyla dinliyorum.”** mesajı veriyormuş gibi görünen ama kendi iç dünyasında **“geçen yaz tatilinde plajda kız arkadaşıyla yaşadıklarını düşünen”** bir öğrencinin davranışını da açıklamakta yetersiz kalıyordu... Yani öğretmen öğrencinin bu örtük davranışını açık davranışları gibi gözleyemiyor, doğal olarak da doğru anlamlandıramıyordu.

O zaman davranışı daha kapsamlı ve daha hayatla iç içe bir şekilde açıklamamız gerekirse, söylenmesi gereken şu

olmalıdır: Davranış, “**organizmanın, açık örtük, gözlenen gözlenemeyen her türlü etkinliğidir**”, tepkileri değil¹⁴...

Vurgulamak gerekirse, **örtük**, (açık olmayan ve gözlenemeyen) **davranışlarımız da vardır ve bunlar da eğitimin konusu olmalıdır**. Yani, eğitimle uğraşanlar, gördüklerinden daha fazlasının üzerinde düşünmek zorunda olduklarının farkında olmalıdırlar. Örnekleme gerekirse, bir davranışı beklediği şekilde sergileyemeyen birisi, bu davranışı beceremediği için değil, **sevmediği** ya da **korktuğu** için sergileyemiyor olabilir. Hiçbir öğretmen nefreti veya korkuyu doğrudan gözleyemez ama eğitim üzerindeki etkileri çok iyi bilinen korku, nefret gibi yaşantıların davranışlardan ayrı düşünülemeyeceğini bilmesi gerekir.

Yaşantı

Bir başka ayrıntı da davranışın **ne şekilde değiştirileceğidir**. Tanımda, davranışı değiştirmenin yolu, “**bireyin kendi yaşantıları**” şeklinde geçtiği için, buradaki **yaşantı** kavramına da açıklık getirmek gerekmektedir.

Tanımdaki yaşantı, nefes almak gibi yaşamsal faaliyetleri sürdürmek değil, **deneyimlemek** veya **tecrübe etmek** anlamındadır. Ancak bu “deneyimlemek” veya “tecrübe etmek” sıradan bir etkinlik değildir. Bu deneyimin veya yaşantının eğitsel anlamda bir değerinin olabilmesi için, geçirildikten sonra bireyde **nispeten kalıcı izler** bırakabilmesi gerekir. Bu konudan söz edilirken, hep “**nispeten**” denir; çünkü yaşantının bıraktığı iz ömür boyu kalıcı de-

14 Ama şunu da göz ardı etmemek gerekiyor. Reflekslerimiz ve içgüdülerimiz gibi türümüze özgü DOĞUŞTAN GELEN DAVRANIŞLAR var. İlaç, alkol, uykusuzluk gibi etkenlerin neden olduğu, belli koşullarda sergilediğimiz davranışlarımız da var. Bunlara da GEÇİCİ DAVRANIŞLAR diyoruz, örneğin, gece mezarlıktan geçmeye korkan birisinin meyhane çıkışı alkolün etkisiyle mezarlıktan geçebilmesi gibi. Ayılınca muhtemelen gene mezarlıktan geçemeyeceği için “geçici” diyoruz. Eğitimin ilgi alanına giren davranışlarımız, doğuştan gelen davranışlarımızla, geçici davranışlarımızın **dışında kalan** davranışlarımızdır. KAZANILMIŞ DAVRANIŞLAR olarak adlandırdığımız bu davranışlarımızı, eğitim açısından ele aldığımızda ÖĞRENME ÜRÜNÜ DAVRANIŞLARIMIZ olarak adlandırıyoruz.

ğildir. Kullanılmayan davranışlar, ne yazık ki, eninde sonunda unutulmaya mahkumdur.

Bu yüzden, eğitimdeki yaşantı (tecrübe) kavramı, bireyde bir iz bırakıp bırakmadığına göre “**kazanılmış yaşantı**” ve “**yaşanmış yaşantı**” olmak üzere iki şekilde ele alınır ve iz bırakmayan yaşantılar eğitimin ilgi alanına dahil edilmez.

İnsanların birbirleriyle yardımlaşması konulu bir filmi izlemiş iki arkadaş düşünelim. Birisi filmde **etkilenip** artık çevresindeki insanlara yardım etmeye başlamışsa, bu film izleme yaşantısı onun için **kazanılmış yaşantıdır**. Diğerini etkilememiş ve davranışları üzerinde herhangi bir etkisi olmamışsa, aynı filmi izleme yaşantısı, bu kişi için **sadece yaşanmış yaşantıdır**. Bunu sınıflarda sürdürdüğümüz öğretim etkinlikleri bağlamında düşünecek olursak, sınıfta ders veren bir öğretmen ne yaparsa yapsın; eğitim açısından önemli ve anlamlı olan; **öğretmenin yaptıkları değil, öğretmenin yaptıklarının öğrenenler üzerinde bıraktığı izlerdir**.

Öğretmenlerin, sınıfta geçirilen yaşantının eğitsel değerinin, o yaşantının öğrenende bıraktığı izle sınırlı olduğunu bilerek davranabilmeleri, başka bir ifadeyle, **sınıfta iz bırakmadan geçirilen yaşantının zaman israfından başka bir şey olmadığını fark edebilmeleri** öğretmenin sınıftaki rolünü de etkileyecektir. İz bırakacak yaşantının kalıcı davranış değişikliğinin anahtarı olduğunu kavramış öğretmen, sınıfta bildiklerini doğrudan aktarmak için çırpınmak yerine, onlara hayatlarında derin izler bırakacak **kazanılmış yaşantı olanakları** sunmaya çalışacaktır. Bu da ancak öğrenenlere **kendi kendilerine öğrenebilecekleri** ortamlar sunmakla mümkündür. Buna, eğitimciler “öğretmek” değil, “**öğrenmeyi kılavuzlamak**” derler.

Bir öğretmen, ne kadar doğrudan öğretmekten kaçınıp öğrenenlere keşfederek yaşayarak öğrenecekleri ortamlar hazırlayıp sunabilirse, o oranda nitelikli öğretmen olur. Öğrenenlere kendi kendilerine öğrenebilecekleri yaşantı-

lar sunabilme konusu da “Öğretmen bunu nasıl yapacak?” sorusunu gündeme getirir.

İlerleyen sayfalarda tekrar gündeme gelecek olan bu önemli konu hakkında şimdilik şunlar söylenebilir:

Öğretmen, öğrenilecek olan her ne ise ya onu **öğrenenin bir ihtiyacı haline getirecek** ya **öğrenenin merakını cezbeden ilginç bir şey haline sokacak** ya da öğrenilecek olanın **öğrenen için anlamlı, öğrenmeye değer bir şey olduğunu gösterecektir.**

Bunlardan birisi ya da birkaçı yapıldığında, öğretmenin artık öğretmek için çırpınan birisi olmaktan çıkıp, öğrenenin öğrenme açlığını giderebilmek için art arda gelen sorularına cevap yetiştirmeye çalışan birisi olduğu görülecektir.

Eğitimi toparlayacak olursak

Bu ayrıntılardan sonra, eğitime tekrar baktığımızda şunları söyleyebiliriz:

Eğitim bir süreçtir. Birden bire olmaz, zaman alır. Bu zaman dilimi içinde davranış değişikliğini öğretmen değil, öğretmenin sunduğu ortam içinde öğrenen kendi yaşantılarıyla gerçekleştirir. Davranışların kalıcılığını da öğrenenin çevresiyle ve diğer bireylerle etkileşiminin bireyde bıraktığı izlerin derinliği belirler.

Eğitimde ya yeni davranış kazanılır ya var olan davranış yeniden düzenlenir ya da istenmeyen davranış ortadan kaldırılır ama her türlü davranış da eğitimin konusu değildir. Eğitim, içgüdü, refleks gibi doğuştan gelen davranışlarla ve ilaç alkol gibi etkenlerin neden olduğu geçici davranışlarla ilgilenmez.

Eğitimle kazandırılan yeni davranışlar veya eğitimin neden olduğu davranış değişiklikleri “öğrenme” olarak adlandırılır. Ancak yeni davranışın öğrenme sayılabilmesi için, büyüme, olgunlaşma ve değişik etkenlerin vücutta yol

açtığı geçici değişimlerin sonucu olmaması gerekir. Boyu yetişmediği için buzdolabının üst kapağını açamayan bir çocuğun, normal fiziksel gelişiminin sonucu olarak o kapağı açabilmesi o çocuk açısından bir davranış değişikliğidir ancak öğrenme olarak düşünülmez. Normal şartlarda 100 metreyi 10 saniyenin altında koşamayan bir atletin, doping yaptıktan sonra 100 metreyi 10 saniyenin altında koşması da eğitsel değeri olan bir davranış yani öğrenme değildir. Bu nedenle öğrenme, **büyüme, olgunlaşma ve değişik etkenlerin vücutta yol açtığı geçici değişmelerin sonucu olmayan, yaşantı ürünü olarak meydana gelen, davranıştaki ya da potansiyel davranıştaki nispeten kalıcı değişiklik** olarak tanımlanır. Buradaki önemli bir ayrıntı da, **potansiyel davranış** kavramıdır. Bir davranışın öğrenilmiş olması mutlaka sergilenmiş olmasını gerektirmez. Aracının lastiğini değiştiren birisini izlemiş bir kişi, hiç lastik değiştirmemiş olsa bile, iş başa geldiğinde aracının lastiğini değiştirebilir. Lastik değiştirene kadar hiç sergilenmemiş olan “lastik değiştirme davranışı” o kişi için potansiyel davranıştır.

Ayrıca, eğitime konu olan bu öğrenme ürünü davranışlar her zaman açık ve doğrudan gözlenebilir olmak zorunda değildir. Hatta “sevme”, “uğraşmaktan haz duyma”, “ön yargı besleme” gibi doğrudan gözleyemediğimiz davranışlar; “problem çözmeye”, “piyano çalma” gibi doğrudan gözlenen davranışların temellerini oluşturdukları ya da bu davranışların sergilenmesi önünde engel teşkil ettikleri için, eğitsel açıdan **doğrudan gözlenebilen davranışlardan çok daha önemlidirler.**

Biçimsel ve biçimsel olmayan eğitim

Öğrenmelerimizin tümü bize planlı olarak sunulan öğrenme ortamlarında, yani okul, kurs ve benzeri yerlerde gerçekleşmez. Bazı öğrenmelerimiz hayatın akışı içinde kendiliğinden, hatta biz farkında bile olmadan gerçekleşir. Örneğin, metroda giderken, hemen önümüzdeki koltukta

oturan iki kişinin kendi aralarındaki çiçek budamayla ilgili konuşmalarına kulak misafiri olarak bir gl fidanının nasıl budanacağını öğrenebiliriz. Okuduğumuz bir romandan, izlediğimiz bir filmde, bir televizyon programından, kendimizi içinde bulduğumuz bir tartışma ortamından bilmediğimiz pek çok Şeyi öğrenebiliriz. Öğrenmenin bu türü, eğitim terminolojisinde “**biçimsel olmayan eğitim**” (ya da informal eğitim) olarak adlandırılır.

Biçimsel olmayan eğitim, çoğu kez aile içinde, arkadaş grupları arasında, televizyon başında ya da diğer kitle iletişim araçları ile gerçekleşir. Bu tür eğitimde genel olarak iki öğrenme yolu vardır. Bunlar gözlem ve taklittir. Özellikle ocuklar, aile içinde büyüklerini, arkadaş grupları arasında da arkadaşlarını gözleyerek ve taklit ederek pek çok yeni davranış kazanırlar. Ama biçimsel olmayan eğitim, her zaman istenen davranışları kazandırmaz. Kötü alışkanlıkların, istenmeyen davranışların pek çoğunun altında da yine biçimsel olmayan eğitim vardır.

Önceden belirlenmiş, ihtiyaç duyulan davranışların kazandırılması istendiğinde, eğitim planlı, programlı, kontrollü ve sonunda davranış değişikliğinin gerçekleşip geekleşmediğinin denetlendiği bir süreç Şeklinde yapılır. Okul, kurs ve benzeri yerlerde yapılan, planlı, programlı, denetimli ve sonunda değerlendirmesi olan bu tür eğitim süreçlerine de “**biçimsel eğitim**” (ya da formal eğitim) denir.

Yaygın ve örgün eğitim

Bir de sık sık duyduğumuz **yaygın eğitim**, **rgn eğitim** kavramları vardır. Bu kavramlar eğitimin yüz yüze ya da uzaktan yapılmasıyla ilişkilendirildiği için bazen yanlış anlaşılır.

Aslında ayırım oldukça basittir ve sadece söz konusu eğitimin, yapılandırılmış olan eğitim sisteminin organik yapısının içinde yer alıp almamasıyla ilgilidir.

Türk Milli Eğitim Sisteminde, bugün itibarıyla **okul öncesi eğitim** (anaokulları ve kreşler), **temel eğitim** (ilk ve ortaokullar), **ortaöğretim** (çeşitli liseler) ve **yükseköğretim** (üniversiteler ve yüksekokullar) olmak üzere dört ana kademe vardır. Bu kademelerin de kendi içlerinde alt kademeleri vardır. Örneğin, yükseköğretim, “ön lisans”, “lisans”, “lisans üstü” olmak üzere üç kademedен oluşurken, lisans üstü eğitim de kendi içinde “yüksek lisans” ve “doktora” olmak üzere iki kademedен oluşur.

Eğer söz konusu eğitim; ilkökul eğitimi, lise eğitimi, doktora eğitimi gibi, bu kademelerin herhangi birisinin içindeyse, yani sistemin organik yapısı içinde yer alıyorsa “**örgün eğitim**” olarak adlandırılır. Bir öğrenci açık öğretim fakültesi “Halkla İlişkiler” lisans programındaysa ya da “Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon” ön lisans programındaysa, **örgün eğitim** içindedir. Dersler yüz yüze yapılmassa da, eğitim uzaktan eğitim yoluyla sürdürülse de, bu eğitim, sistemin yukarıda açıklanan organik yapısındaki kademelerin içindeki bir eğitim olduğu için **örgün eğitimdir**. Anaokuluna gideninden, doktora yapanına kadar, bu sistemin içinde öğrenim gören herkes **örgün eğitimin** içindedir.

Öte yandan, Milli Eğitim Bakanlığı, meslek odaları veya yerel yönetimler, okuma yazma öğrenmek, sürücü veya iş makinesi operatörü olmak, bir meslek edinmek, sosyal kültürel sanatsal alanlarda gelişim sağlamak, sosyal ve ekonomik hayata katılmak, emeklilik sonrası hayata uyum sağlamak gibi değişik amaçlar için, sonunda sertifika, ehliyet ya da katılım belgesi verilen kurslar şeklinde çeşitli eğitimler düzenler. Bu eğitimler, **örgün eğitim** sistemini oluşturan okul öncesi, temel eğitim, ortaöğretim veya yüksek öğretim kademeleri dahilinde değildirler. **Örgün eğitim** kapsamına girmeyen bu eğitim türü de **yaygın eğitim** olarak adlandırılır. Sanatsal yönünü geliştirmek için belediyenin açtığı bir resim kursuna giden yüksek lisans öğrencisi, almakta olduğu yüksek lisans eğitimi açısından **örgün eğitimin**, ancak katıldığı resim kursu açısından da **yaygın eğitimin** içindedir.

Bu arada hem **örgün eğitimin** hem de **yaygın eğitimin**; planlı, programlı, denetimli ve sonunda değerlendirmesi olan süreçler olmaları nedeniyle, “**biçimsel eğitim**” kategorisinde yer aldıkları görülmelidir.

Eğitim mi, öğretim mi?

Sık sık yan yana ve hatta birbirinin yerine kullanılan, ama bazı durumlarda da arasındaki fark vurgulanan iki kavram da **eğitim** ve **öğretim** kavramlarıdır.

Bir okul yöneticisi, “Bu **eğitim öğretim** döneminde hedeflerimize ulaştık.” derken her iki kavrama da okulun yapması gereken benzer işler anlamını yükler. Ama bazı özel eğitim kurumları da reklamlarını yaparken “**biz sadece öğretim yapmıyoruz, aynı zamanda eğitime de önem veriyoruz**” diyerek eğitime, günlük yaşamda önemsenen ahlaki değerleri, toplumsal kuralları, sosyal becerileri kazandırmak gibi özel bir anlam yüklemeye çalışırlar.

Ancak teknik olarak eğitim öğretim ilişkisi, **bir ayırım değil, bir kapsama ilişkisidir**. Yani birisi diğerini de kapsayan daha geniş bir kavramken, diğerisi onun içinde yer alan bir bölümdür.

Nasıl gerçekleşirse gerçekleşsin, ister biçimsel, ister biçimsel olmayan şekilde, **bütün davranış değişikliklerine eğitim denir**.

Eğitimin, **planlı programlı, denetimli ve sonunda değerlendirmesi olan şekli ise öğretimdir**.

Bu bakış açısıyla eğitim, öğretimi de kapsayan daha geniş bir kavramdır ve eğitim sözcüğünü kullandığımızda öğretimi de kastetmiş oluruz. Bu nedenle, “bu eğitim öğretim yılında...” gibi, eğitim ve öğretimin yan yana şekilde, yani eğitimin öğretimi de kapsayacak şekilde kullanılması yanlış değildir.

Her öğretim süreci, sonunda davranış değişikliği olduğu için, aynı zamanda bir eğitimidir. Ama programı olmayan, sonunda değerlendirmesi de olmayan eğitim süreçleri için öğretim diyemeyiz. Biz sadece öğretim yapmıyoruz, eğitimi de önemsiyoruz ya da biz eğitimi sadece öğretim yoluyla yapmıyoruz diyen eğitim kurumlarının mesajı şöyle anlaşılmalıdır: “Biz, ders programlarında yer alan her şeyi planladığımız şekilde veriyoruz ama bu arada çocuklarınız, örneğin konuşan bir arkadaşının sözünü kesmeye kalkarlarsa, programda olmamasına rağmen, sınıfta konuşmak istediklerinde, bunu, arkadaşlarının sözlerini kesmeden yapmalarının daha doğru olduğunu da öğretiyoruz.”

“Eğitim”, “öğretim”, “yaygın”, “örgün”, “biçimsel”, “biçimsel olmayan” gibi kavramların çokluğundan, birbirinden farklı pek çok eğitim şekli olduğu anlamı çıkarılmamalıdır.

Kavramların bu kadar çok olmasının nedeni, sadece ve sadece, aynı kavramın, farklı ölçütlere (bakış açlarına) göre değişik şekillerde sınıflandırılmasıdır.

Somutlaştırmak ve özetlemek gerekirse, aracını bakıma götüren bir doktora öğrencisi, aracının vantilatör kayışının değiştirilmesi esnasında, araç vantilatör kayışı değiştirmeyi öğrenebilir. Bu süreç ona yeni bir davranış kazandırdığı için eğitimidir. Biçimsel olmayan bir eğitimidir. Ama ortada programlı bir süreç ve ardından öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğinin değerlendirilmesi söz konusu olmadığı için bu süreç bir **öğretim değildir**. Bu doktora öğrencisinin doktora programı kapsamında enstitüden aldığı herhangi bir ders, planı programı ve sonunda sınavı olduğu için **biçimsel bir eğitimidir** yani **öğretimdir**. Ayrıca sistemin “yükseköğretim” kademesi içinde yer aldığı için de **örgün eğitimidir**. Doktora öğrencisi, akşam belediyenin açtığı resim kursuna gittiğinde aldığı eğitim, gene **biçimsel eğitimidir**, bir program çerçevesinde eğiticiler tarafından sürdürülen ve sonunda

sertifika alacağı için değerlendirmesi yapılan bir eğitim süreci olduğundan aynı zamanda **öğretimdir**. Resim kursu, eğitim sisteminin temel eğitim, orta öğretim gibi bir kademesinde yer alan bir eğitim olmadığı için de **yaygın eğitimdir**.